

FRYSKE AKADEMY

Argeologysk Wurkferbân.

Archeologische begeleiding duikactiviteit Dongjumer waterpoort Franeker.

Op verzoek van mevrouw W. Stienstra-Streekstra van de gemeente Franekeradeel, zulks na overleg met de provinciaal archeoloog, vond op 11 december 2015 de in de aanhef vermelde begeleiding plaats. Namens het 'wurkferbân' waren de heren A. Boonstra, H. de Jong en J. Veltman aanwezig. En namens de gemeente was de heer J. Schiphof een deel van de ochtend aanwezig.

Het duikbedrijf Diving Technology Solutions (DTS) was zo vriendelijk om in de duikwagen de gelegenheid te geven om in beeld en geluid de werkzaamheden onder water van nabij te volgen. Waarvoor onze dank. Hierbij waren Boonstra en de Jong betrokken, terwijl Veltman vanaf de wal de duiker assisteerde, samen met DTS-medewerker Eddy Veenstra, bij het in ontvangst nemen van de door de duiker geborgen vondsten.

Overzicht van de door duiker Peter van Regteren verzamelde vondsten:

1. 235x153x89; 2. 79x147x80; 3. 116x154x85; 4. 173x155x82;
5. 217x126x60; 6. 222x125x56; 7. 191/202x79/92x44/46; 8. 221x113x44/48;
9. 245x122x51/62; 10. 120x96x40; 11. 120x124x53; 12. 147x125x66;
13. 122x122x56; 14. 70x114x60; 15. 151x98x46; 16. 155x112x50;
17. Een brokstuk bestaande uit twee hele en twee delen van bakstenen; 1) 208x79x36 (donkerrood); 2) (lichtrood); 3) (lichtrood); 4) 64x86x42 (geel).

Toelichting bij de foto met verwijzing naar de nummering in het overzicht.

Van boven naar beneden: 1) het brokstuk van nr. 17; 2) 1 t/m 4: 1 en 2 zijn de door de duiker uit de fundering van de waterpoort getrokken kloostermopdelen; 3 en 4 zijn van de bodem opgeraapte stukken van kloostermoppen, die eveneens uit de fundering afkomstig zijn; 3) 5 en 6 zijn delen van zogenaamde Rooswinkels, bakstenen van rond 1500; 4) 7, 8 en 9 zijn de drie hele bakstenen onderaan de foto. De overige nummers zijn brokstukken van diverse typen bakstenen uit verschillende perioden. Links de dunste van de twee opgeviste palen met daarop liggend de overige vondsten.

Overige vondsten (zie foto):

- 1) Estrik (tegel); 170x170x28; roodbakkende klei en zonder glazuur; 17^e – 19^e eeuw.
- 2) Deel van bovenkant van een vuurstolp van roodbakkende klei; binnenzijde zwartgeblakerd; 17^e-18^e eeuw.
- 3) Drie aan elkaar passende scherven van de opvangbak van een olielampje van roodbakkende klei en met glazuur; 16^e-17^e eeuw. De drie delen zijn gelijkmd.

- 4) Een stukje lei van dakbedekking; doorsnee 80.
- 5) Paal van walbeschoeiing (?). Lengte 1300.
- 6) Paal (foto 2). Lengte 1500 bij een omtrek van 700.
- 7) Kleine zwerfsteen. Gewicht: 498 gram.

NB. Alle gemelde afmetingen zijn in millimeters; bij de bakstenen van respectievelijk de lengte, breedte en dikte.

Samenvatting: De inspectie van DTS van de oevers i.v.m. de plaatsing van damwanden leidden tot een nadere beschouwing van de restanten van de funderingen van de twee torens van de vroegere Dongjumer waterpoort. Deze blijken nog duidelijk aanwezig te zijn. Nadere inspectie door de duiker leidde tot het verwijderen van een stuk baksteen uit elk van de funderingen en tot het opmeten van enkele baksteenlagen, die in strekverband zijn aangebracht. Ondanks de slechte zichtbaarheid onder water mat de duiker in de NO-hoek drie lagen met, inclusief lagen specie, een hoogte van 35 cm; en in de NW-hoek zeven lagen met een hoogte van 58 cm.

De gebruikte baksteen zijn zogenaamde kloostermoppen; in dit geval van geelbakkende klei, wat een fabricage in een steenbakkerij in het gebied Franeker-Winsum doet vermoeden. Kloostermoppen waren tussen 1150 en 1550 in productie, waarbij de afmetingen in deze periode geleidelijk verkleinden. Het 13^e/14^e eeuwse formaat van de in de funderingen gebruikte kloostermoppen wijst op een hergebruik. Ze kunnen afkomstig zijn van een in of in de nabijheid van Franeker gesloopte stins.

Wanneer de Dongjumer waterpoort gebouwd is, kon geen informatie worden gevonden. Echter een vergelijking, ook qua bouw, met de nog bestaande waterpoort van Sneek lijkt op zijn plaats. De bouw hiervan wordt vlak voor 1500 vermeld (bron: Wikipedia).

Ook de aanwezigheid van de beide Rooswinkels doen een bouw van de Dongjumer waterpoort in dezelfde periode als die van Sneek vermoeden.

Aanbeveling: uit het verslag van DTS kan worden opgemaakt, dat de ligging van de fundamente van de beide torens de plaatsing van het resterende deel van de damwanden niet in de weg hoeft te zitten. De grootte van de torens doet echter vermoeden, dat hun funderingen zich nog een eindweegs in de bodem voortzet. Daarbij kunnen in de onderste delen verspringingen richting gracht voorkomen. De laatste opmerking is mede gebaseerd op enkele stinsonderzoeken in het verleden (bijv. de Dekemastins te Baard). Bij plaatsen van de resterende damwanden zou men hier rekening mee kunnen houden.

Foto 2. De dikste paal. Deze had mogelijk een functie voor de scheepvaart.

Foto 3: deel (opvangbak) van een olielampje van roodbakkende klei, met een laagje loodglazuur als bescherming. Datering rond 1600.

Tjalleberd: 13 januari 2016. Hendrik de Jong.

